

PHILOSOPHY

Екзистенціальні та комунікативні виміри вибору любові в бутті сучасної людини

О. П. Романова

Кафедра культурології та філософської антропології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
Україна, Київ

Corresponding author. E-mail: elena.philosophy@gmail.com

Paper received 11.12.20; Accepted for publication 23.12.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2020-243VIII43-04>

Анотація. На основі методологічних засад метаантропології доводиться, що через екзистенціальний та комунікативний аспекти виміру любові, в бутті-на-межі особистість може вийти в метаграничне буття, в якому здійснюється перехід від особистісного до найвищого пізнавально-духовного і творчого шаблону – філософського світогляду. У статті подано та осмислено етико-естетичну ціннісну категорію «вибір любові», а також досліджено, який вплив мають різні типи світогляду на особистісний вирішальний вибір у житті людини. Вперше сформовані та виведені поняття у просторі філософії трансцендування: «мужність вибору любові» та «жіночність вибору любові».

Ключові слова: метаантропологія, вибір любові, виміри вибору любові, світогляд, мужність вибору любові, жіночність вибору любові.

Постановка проблеми. В умовах соціально-культурної кризи та швидкоплинних антропологічних змін, зумовлених крахом морально-етичних цінностей, проблема буття особистості постає одним з ключових питань у філософії розвитку людини – метаантропології [6; 7]. Ці перетворення актуалізують питання: чому у час технологічного прогресу, коли антроподинаміка має інтенцією на постійній змінності, мобільності простору та руху – як реального, так і віртуального, людині складно долати самотність і здійснювати вибір любові? В своєму існуванні за період дитинства та юності людина набула апостеріорних знань з деяких сенсоутворюючих аспектів життя, однак досвіду вибору долі у питанні любові до цих пір нею ще не отримано. Період вибору любові ще не є пережитим. Тобто, відсутнє вміння набувати нового екзистенціального досвіду, зумовленого кардинальним поворотом: виходу з кокону багаторічного життя у родині до свободи з подальшим формування власного життя на основі вибору любові.

Варто зауважити, що аналіз життєвої проблематики в розрізі сучасної психології переважно пропонує алгоритми – конкретні техніки подолання кризи у любовних взаєминах. А це аж ніяк не може бути панацеєю і може внести когнітивний хаос, викликати розгубленість, бо проблематика екзистенціалу любові охоплює світоглядно-ціннісний простір кожної окремої людини, який є унікальним. Звісно, «рецепти» і тренінги більшості практикуючих психологів не дають відповіді на світоглядне коло питань, пов'язаних з пошуком смислу буття людини, так само психологія не торкається сакрального змісту простору духу особистості та наративу її долі. Тому спробуємо за допомогою екзистенціально-комунікативних аспектів та типології світогляду, запропонованих в координатах метаантропології, дати відповідь на питання вибору любові як цінності світогляду.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в основі вибору любові вагому роль відіграє світогляд людини, її ціннісні орієнтири, осягнення колізій сутності й існування та знаходження сенсу життя. А наразі простір духовної культури людства зазнає екзистенціальної кризи, зростає відчуженість один від одного, відбувається

нехтування цінностями. А любов, як відомо, є ціннісною перлиною духовного світу індивіда.

У контексті заявленої теми, привертають увагу наукові роботи вітчизняних дослідників: Ковальчук Ю. [1], Туренко В. [4], Крилової С. [2]. Розвідку використання дефініцій «вибір» та «любов» світовими філософами я вже наводила у попередній статті [3]. Попри широку аналітичну теоретичну базу, жоден з науковців не поєднував ці два поняття: вибір та любов. Тому, окреслена проблематика заслуговує на ґрунтовне вивчення питання вибору любові між чоловіком та жінкою як вибору долі.

У фокусі даного дослідження, присвяченого світоглядним питанням в аспекті вибору любові, насамперед, постає метаантропологія – як «антропологія меж та поза межності людини» [5, с. 17] з поділом на буденний, особистісний та філософський світогляди, що становлять екзистенціально-особистісну типологію в філософії трансцендування – філософії виходу за межі, де визначають буденний, граничний та метаграничний виміри буття людини. Закцентуємо, що граничне буття в метаантропології, описане Н. Хамітовим, корелює з трактовкою екзистенції К. Ясперса (екзистенція осмислюється як буття-на-межі), а метаграничне буття – з трансценденцією.

Також зауважимо, що граничне буття і гранична ситуація – не є одним і тим самим. Гранична ситуація К. Ясперса [8] пов'язана з кардинальними зовнішніми подіями в житті людини, в результаті чого доводиться переглядати власні цінності – після осягнення цього відбувається просвітлення екзистенції. А граничне буття – це результат рішення, і саме вибір особистості перетворює ситуацію в буття. Гранична ситуація, в якій раптово опинилася людина, може стати каталізатором і переходом із буденного виміру до граничного. Людина може і самостійно піднятися до граничного буття, проте гранична ситуація – це завжди зовнішній вплив на життя людини, спричинений неприємними подіями: смерть близьких, тяжка хвороба та інші. Це ситуація такого гатунку, де ерос і танатос зіштовхуються, і людина поза власним бажанням опиняється в стані серйозного вибору.

Мета статті: дослідити, за рахунок чого формується світогляд людини під час вибору любові у буденному, граничному та метаграничному вимірах буття. Розглянути вибір любові між чоловіком та жінкою у сучасному бутті як цінність світогляду з екзистенціальних та комунікативних соціокультурних аспектів за допомогою компаративістського та герменевтичного методів. Дослідити, як різні типи світоглядних уявлень впливають на вибір любові, в результаті чого людина набуває нового екзистенціального досвіду, що є вкрай важливим пізнанням для здійснення доленосного вибору. Розкрити поняття «мужність вибору любові» та «жіночість вибору любові».

Формування світогляду та ціннісних орієнтирів є визначальним фактором у вирішенні людиною важливих сенсоутворюючих питань, що ведуть до особистісної еволюції та духовно-душевної зрілості. Створення власної картини світу допомагає привести до гармонійного ладу психічне та духовне життя. За допомогою світогляду особистість набуває аксіологічно-онтологічного досвіду, бо формується буттєва структура та взаємозв'язки, засновані на загально-людських цінностях, які людина засвоює в процесі особистісної актуалізації та під час переосмислення світоглядних поглядів.

Світогляд включає в себе ставлення до навколишнього світу, до себе, до батьків, до різних соціальних груп та визначає місце особистості в них. Перш, ніж розпочати аналіз світогляду в різних вимірах буття згідно метаантропології, зауважимо, що вибір любові здійснюється не тільки в юному чи молодому віці з метою утворення родини – спільної організації буття, де подружні стосунки постають як система ролей, співвідношення певних моделей поведінки у відповідності до цінностей. Вибір любові також здійснюється як перегляд життєвої позиції з огляду на власні стосунки, що утворилися, мали певний часовий перебіг і на одному з етапів дійшли пікової точки. Тобто сутність вибору любові також полягає у перегляді зробленого вибору любові колись, у минулому, задля того, щоб утвердити даний вибір знову через декілька років, або ж навпаки, скорегувати вибір, обравши іншу людину – у разі якщо багаторічні стосунки не є продуктивними, в них відсутня еволюція любові, а особистісне психоемоційне та духовне єство потребує змін. Як правило, таке трапляється, коли один з партнерів не бажає змінювати ані себе, ані критичну ситуацію, що склалася. Варто зауважити, що в даному випадку автор в ніякому разі не наполягає на руйнації стосунків, акцент тут робиться на перегляді та переорієнтації цінностей, що так чи інакше, відбувається під час екзистенціальних криз на різних етапах людського існування на протязі зростання та зрілості особистості.

Життєві періоди переосмислення вибору любові можуть також відбуватися як результат граничної ситуації (раптова загибель одного з партнерів, пожежа з втратою усього майна, крадіжка заощаджених грошей, зрада тощо). Тобто ще однією ознакою вибору любові є гранична ситуація, з настанням якої звичні обриси існування зруйновані впливом негативних зовнішніх подій, в результаті чого розвиток власної природи особистості набуває цілеспрямованості, відмінного від попереднього, з інтенцією на ціннісне переорієнтування, яке призводить до оновлення буття.

У даній статті акцент зроблено на проблемі формування світогляду та вибору цінностей і взаємин, що базуються на основі екзистенціально-комунікативного підходу та засадах метаантропології. Отже, особистісна природа екзистенції прагне утвердитися у різних сферах життя людини, а така внутрішня діяльність потребує вирішення суперечностей та самовизначення особистості. Як же формується світогляд у буденному бутті? Розуміння навколишнього світу та усвідомлення сенсу життя у буденному світогляді формується на основі життєвих установок сімейного кола, де виріс чоловік чи жінка. Буденний світогляд, як предметне буття, детермінований родинними поглядами, які є «притчею во язицех», вони схвалені батьками та дідами. Ціннісним орієнтиром взаємовідносин між членами родини постають норми, встановлені ще за дідів-прадідів, як форма непорушного спільного буття.

Отже, соціальні та екзистенціальні прояви такого буття та буденного світогляду індивіду окреслені несамостійністю, некритичністю, відсутністю фокусування на творчості та відсутністю прагнення до саморозвитку. Як правило, такий світогляд формується у дитячі та юні шкільні роки. Така людина, окрім родинних правил, є носієм ідеологічних установок суспільства, в яких народилася і живе. «Людина з буденним світоглядом абсолютно залежить від пануючих ідеологічних установок і цінностей. Наприклад, у суспільстві з атеїстичною ідеологією значна частина його представників стає атеїстами, у суспільстві, що сповідує релігійні принципи, більшість людей – віруючі» [5, с. 44].

Виходячи з того, що світоглядне сприйняття дійсності у буденному вимірі характеризується низьким рівнем розвитку людини як особистості, то такий індивід може здійснювати вибір любові лише, спираючись на канони роду. Оскільки в даному вимірі існує узагальнений погляд на світ, на інших і на самого себе – як наслідувача родинного кола, що вже є, тому, звісно, про розуміння світоглядних поглядів та принципів іншої родини, не може йти мови. Людина з буденним світоглядом у буденному вимірі, намагаючись здійснити вибір любові, виражає не власну волю, а волю батьків, предків, тощо. Тобто ціннісна підсистема у неї вже означена як незмінна, тверда, нерухома. У такому виборі індивід забуває власне Я, наслідуючи та сповідуючи ідеали та моделі поведінки, так би мовити, «за образом та подобою».

Світоглядне сприйняття дійсності у граничному вимірі, переважно, супроводжується самовизначенням людини у світі та намаганням утвердити власну позицію в різних життєвих аспектах: у професії, у стосунках, у суспільному житті, тощо. Оскільки індивід у граничному бутті, переважно зосереджується на собі – у фокусі його уваги є самопізнання як інтелектуальний процес обробки інформації, то у такої людини формується особистісний світогляд. Тому вибір любові здійснюється як вибір свободи через креативний погляд на цю сферу буття. У цьому вимірі виникає специфічний спосіб бачення, високий рівень аналізу, вміння критично оцінити ситуацію та вчинки. «Саме творчий характер особистісного світогляду дозволяє вирішувати проблему смислу життя як проблему смислу свободи – свободи вибору і свободи досягнення обраного» [5, с. 46].

Людина з ціннісною підсистемою у граничному бутті прагне саморозвитку та творчого вираження, такою лю-

диною складно маніпулювати, оскільки помітна певна еволюція з акцентом на критичному мисленні. Така людина у питаннях вибору любові підключає не тільки моральний аспект розуміння ситуації з метою догодити батькам чи роду, а критичне розуміння з логічним аналізом причинно-наслідкових зв'язків. Ціннісний підхід у вирішенні протиріч та прийнятті рішень щодо доленосного вибору здійснюється за рахунок намагання зруйнувати застарілі онтологічні родинні стовпи, що часто призводить до подальшої непримиримої ворожнечі між батьками та дітьми. Зіткнення позицій стає замкненим колом, з якого не може вибратися людина буття-намежі, бо кожен не хоче прийняти власну недосконалість та примиритися з недосконалістю іншого. Часто трапляється, що людина граничного буття обирає самотність і перебування в стані егоїстичної насолоди від творчої реалізації без намагання наблизитися до вибору любові та здійснити перехід у метаграничне буття.

У філософському світогляді, що є уособленням метаграничного буття, відбувається переосмислення себе та світу, тобто осягнення таких горизонтів, які не були зрозумілими до цих пір. Головною рисою філософського світогляду є особистісна цілісність сприйняття, центральною темою та фокусом такої особистості є творчий характер взаємодії, самостійність, критичність, а також системність мислення. Світоглядне сприйняття дійсності у метаграничному бутті під час вибору любові спирається на раціональний аналіз у поєднанні з ірраціональною природою особистості. Це є самостійним зваженим рішенням, коли людина усвідомлює власні екзистенціальні переживання, має готовність долати вікові та інші кризи, та набувати цілковито іншого екзистенціального досвіду, що веде до цілісності. «Філософія метаграничного буття – це філософія духовного еволюціонування людини до вільно обраного гармонічного буття» [5, с. 164]. Вибір любові у людини з філософським світоглядом здійснюється через звільнення від інфантильного стану як застарілого атавізму, з опорою на власну відповідальність за змінність буття, де за допомогою свободи та віри, шляхом поєднання протиріч, відбувається перехід з граничного буття у метаграничне.

Отже, парадигми ціннісних концептів щодо вибору любові у людини з буденним світоглядом, постають у вигляді стандартизованих поглядів, часом жорсткі, видані наче лікарський рецепт для призначення щодо тотальної реалізації майбутнього життя. Пануюча категорія ціннісних концептів у людини з особистісним світоглядом у питаннях вибору любові представлена як спосіб мислення, якому властиві аналіз, чітке усвідомлення етичних категорій з розмежуванням на те, що є добро, а що є зло, узагальнення, тощо. Ціннісний концепт людини з філософським світоглядом щодо вибору любові постає як цілком усвідомлений проект оновленого життя згідно власного авторського сценарію. Така особистість у метаграничному бутті здатна вийти до співтворчості з Іншим, здатна любити, а не випромінювати егоїстичні чи нарцисичні хвилі зачарування.

Спираючись на філософію трансцендування, зазначимо у чому полягає специфіка вибору любові та виведемо основні модуси цього екзистенціалу: мужність та жіночність.

Мужність вибору любові – психологічний, антрополокультурний, екзистенціальний феномен. Це світогляд-

ний модус, головна характеристика якого полягає у рішучій налаштованості особистості подолати самотність та зняти трагічний настрій внутрішньої комунікації. Під мужністю вибору любові пропонується розглядати стійкий вольовий вибір, як утвердження власної духовності. Такий вибір зумовлений свідомим прагненням, інтенційно зосередженим на подоланні трагічних станів: туги, нудьги, відчаю та інших, притаманних граничному буттю. Прийняття рішення у метаграничному бутті здійснюється у відповідності до власного вольового акту з метою зняття внутрішньої самотності. Ще однією сутнісною ознакою мужності вибору любові є подолання егоїзму та зняття суперечностей між любов'ю-пристрастю та любов'ю-егоїзмом.

З точки зору аналізу мужності вибору любові на основі аналітичної психології К. Юнга, варто звернути увагу на архетипи колективного позасвідомого: Аніми та Анімусу. Мужність вибору любові корелюється із поняттям Анімусу у жінок. «Аніма – це ірраціональне почуття, Анімус – ірраціональне судження» [7, с. 64].

Мужність вибору любові є етичною категорією сприйняття буття. Це вміння розпізнати та розрізнити особливі стани духу та сфокусуватися на звільненні від страждань, спричинених самотністю, що додають існуванню екзистенціального напруження та окрасу трагічності в граничному бутті. Отже, мужність вибору любові – це самовизначення особистості як форми екзистенціального переживання, що відбувається у певний доленосний період, спричинений бажанням вийти у співтворчість з Іншим та набути власної цілісності. У мужності вибору любові задіяні світогляд, психіка, а також як логічний, так і еротичний аспекти людського буття. Такий вибір не є деспотичним проявом інстинктивної волі, це є свідомий прояв волі, самовиявлення у напрямку особистісного розвитку. Це позиція особистості, яка здатна без контролю та приниження іншої особистості, набувати якісно нових рис під час власної еволюції, що закладена в метаграничному бутті.

Жіночність вибору любові – психологічний, антрополокультурний, екзистенціальний феномен. Це світоглядний модус, головна характеристика якого полягає у свідомому прагненні утвердження власної душевності. Під жіночністю вибору любові пропонується розглядати подолання власної незахищенності, звільнення від відчуття неповноти буття. Це вміння розпізнати та розрізнити особливі стани душі та подолати закритість та зачарованість собою, зняття недовіри до світу та до Іншого.

Жіночність вибору любові – це естетична категорія сприйняття буття, в основі якої закладено вміння розрізнити прекрасне і потворне, величне і низьке. Це жіноче бачення процесів індивідуального буття та обопільного буття з певною лінією морально-етичних цінностей. Однак хочеться зазначити, що це не є феміністський підхід з викривленою акцентуацією на підкоренні чоловіка жінкою чи звабливим демонстративним хизуванням жіночності.

З точки зору аналізу жіночності вибору любові на основі юнганської аналітичної психології, жіночність корелюється з поняттям Аніми у чоловіків. «Оскільки аніма є архетипом, що проявляється в чоловікові, то напрошується припущення, що в жінки повинен бути відповідний еквівалент, адже як чоловік компенсується

жіночим, так і жінка – чоловічим» [6, с. 30]. Головними ознаками жіночності вибору любові є м'якість та поступливість, співпереживання та співчуття.

Однак зауважимо, що мужність вибору любові не стоїть вище за жіночність вибору любові. Ані у світоглядних питаннях, ані у чуттєвих. Кожен з цих модусів є екзистенціальним вибором та має позитивний вплив на розвиток особистості. Мужність і жіночність не означає виключно чоловічий чи жіночий вибір, проте означає вибір цілісності особистості. Мужність та жіночність вибору любові є екзистенціально-комунікативними вимірами сенсо-буттєвого самовизначення.

Таким чином, можемо констатувати, що у період неврівноваженого антропологічного буття XXI сторіччя головним життєстверджувальним фактором є світогляд, за допомогою чого людина формує нове буття, вирішуючи протиріччя. Сутнісно-буттєвою характеристикою є вибір любові. Особливо трагічно забарвлених рис вибір любові набуває у граничних ситуаціях, які є несподіваними змінниками існуючої реальності. Характеру неможливості змін набуває буденне буття, а характер приреченості притаманний граничному буттю. Переважна більшість чоловіків та жінок обирає самотність у бутті-на-межі і так не наважується здійснити вибір любові, бо це питання пов'язане з кардинальними змінами, що ведуть до набуття абсолютно нового екзистенціального досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук Ю. Феномен любові у європейській філософії XIX століття: онтологічно-екзистенційний вимір. дис. ... канд. філол. наук : 09.00.05. Львів, 2017. – 190 с.
2. Крилова С. Виміри любові та проблема подолання самотності. // Людина. Екзистенція. Культура. Збірник наукових праць III та IV Всеукраїнських науково-практичних конференцій. – К.: КНТ, 2020. – 360 с.
3. Романова О. Проблема вибору любові в історії філософії. // *Гілея: науковий вісник*. Збірник наукових праць. Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич; НПУ імені М. П. Драгоманова, ВГО Українська академія наук. – К., 2018. Вип. 138 (№ 11) Ч. 2. Філософські науки–2018. – С. 116-120.
4. Туренко В. Феномен любові: філософсько-антропологічні

Предметне поле нашого дослідження полягало в аналізі світогляду згідно метаантропологічної типології. Світоглядне поняття «вибір любові» є базою для подальших розвідок, а саме розгляду цінностей психіки та цілісності психіки особистості на основі методології К. Юнга, як поєднання свідомого та колективного позасвідомого. У фокусі також проблемне коло питань, що стосується ірраціонального компоненту феномену вибору любові. Мова йде про теологічну концепцію Р. Отто щодо нумінозних станів душі, які охоплюють людину, впливають на свідомість та змінюють її, що призводить до утруднення прийняття доленосних рішень та здійснення вибору любові.

Отже, витлумачуємо, вибір любові – це вибір коханої людини, від якої залежатиме у подальшому доля обидвох, вибір єдиного цілого, направлений на творення якісно нового буття у партнерстві з Іншим. Поняття «вибір любові» є міждисциплінарним феноменом духовно-душевного буття в етиці та естетиці, відноситься до аксіологічного та онтологічного аспекту філософії трансцендування, а саме метаантропології. У питаннях вибору любові взаємодія чоловічого та жіночого начал у філософії розвитку людини є важливими елементами еволюції особистості, що закріплені в екзистенціальних і морально-комунікативних модусах: мужності та жіночності.

- виміри східнопатристичної традиції. дис. ... канд. філол. наук: 09.00.04. Київ, 2014.
5. Хамітов Н. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту – К.: КНТ, 2017. – 394 с.
  6. Юнг К. Аіон. Нариси щодо символіки самотності. – Львів: Астролябія, 2019. – 432 с.
  7. Юнг К. Проблемы души нашего времени. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://loveread.ec/read_book.php?id=60315&p=1
  8. Ясперс К. Разум и экзистенция. М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2013. – 336 с.

REFERENCES:

1. Kovalchuk Yu. Fenomen lyubovi u yevropejskij filozofii XIX stolit: ontologichno-ekzistenciinij vimir. dis. ... kand. filol. nauk : 09.00.05. Lviv, 2017. – 190 s.
2. Krilova S. Vimiri lyubovi ta problema podolannya samotnosti. //Lyudina. Ekzistenciya. Kultura. Zbirnik naukovih prac III ta IV Vseukrayinskih nauково-praktichnih konferencij. – K.: KNT, 2020. – 360
3. Romanova O. Problema viboru lyubovi v istoriyi filozofiyi. // Gileya: naukovij visnik. Zbirnik naukovih prac. Zbirnik naukovih prac / gol. red. V. M. Vashkevich; NPU imeni M. P. Dragomnova, VGO Ukrayinska akademiya nauk. – K., 2018. Vip. 138 (№ 11) Ch. 2. Filozofski nauki–2018. – S. 116-120.
4. Turenko V. Fenomen lyubovi: filozofsko-antropologichni vimiri shidnopatristichnoji tradiciji. dis. ... kand. filol. nauk: 09.00.04. Kiyiv, 2014.
5. Hamitov N. Filozofska antropologiya: aktualni problemi. Vid teoretichnogo do praktichnogo povorotu – K.: KNT, 2017. – 394 s.
6. Yung K. Aion. Narisi shodo simboliki samotnosti. – Lviv: Astrolyabiya, 2019. – 432 s.
7. Yung K. Problemy dushi nashego vremeni. [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://loveread.ec/read_book.php?id=60315&p=1
8. Yaspers K. Razum i ekzistenciya. M.: «Kanon+» ROOI «Reabilitaciya», 2013. – 336 s.

Existential and communicative measurement of the choice of love in the being of a modern man

O. Romanova

Abstract. On the basis of the methodological foundations of meta-anthropology, it is proved that through the existential and communication aspects of the measurement of love, in being-on-the-edge, a person can enter the transcendental being, in which the transition from the personal to the highest cognitive-spiritual and creative stage - the philosophical worldview – takes place. The article presents and comprehends the ethical and aesthetic value category “choice of love”, and also investigates what influence different types of worldview have on the personal decisive choice in human life. For the first time in the philosophy of transcending, the concepts of “masculinity of love choice” and “femininity of love choose” were formed and derived.

Keywords: metaanthropology, choice of love, measurement of the choice of love, worldview, masculinity of love choice, femininity of love choice.